

Johanna Jadstrand
010-473 58 49
Fredrik Malmberg
010-473 50 00

Till
Utbildningsdepartementet

Svar på remiss gällande Skolbibliotek för bildning och utbildning (SOU 2021:3)

Sammanfattning

Specialpedagogiska skolmyndigheten instämmer i utredningens förslag, vilka skapar goda förutsättningar för skolbiblioteken att bli en mer tydlig och erkänd del av elevers lärande.

I direktiven till utredningen anges att ”Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt personer med funktionsnedsättningar”. Mot denna bakgrund, och eftersom personer med funktionsnedsättning utgör en prioriterad grupp enligt bibliotekslagen (2013:801), saknar Specialpedagogiska skolmyndigheten att utredningen inte tagit ett större funktionsrättsperspektiv.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill särskilt påtala vikten av ett tillgängligt skolbibliotek för alla målgrupper. Det räcker inte att ha tillgång till ett bibliotek om det inte är tillgängligt.

Förslag 4.6.1

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att förslagen ger bra förutsättningar för skolbiblioteken att bli en tydlig och erkänd del av elevers lärande bland annat genom att stimulera till en ökad läslust. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill betona att verksamheten ska vara tillgänglig för alla, men att det inte får stanna på en generell nivå utan även unika målgruppers behov behöver lyftas fram. För Specialpedagogiska skolmyndighetens målgrupper innefattar det ett tillgängliggörande när det gäller lärandet och den pedagogiska lärmiljön lika väl som den fysiska och inte minst den sociala lärmiljön. Detta för att kunna möta upp elever med såväl mindre vanliga och unika behov, liksom elever med mer vanligt förekommande funktionsnedsättningar.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill påtala vikten av kunskap om att myndighetens målgrupper, elever med funktionsnedsättning, är en betydande

grupp som till allra största delen finns i den grundskolan och gymnasieskolan. Endast en mycket liten del av elever med funktionsnedsättning finns inom specialskolan eller i grundsär- och gymnasiesärskolan. Skolbibliotekarierna i samverkan med lärare, specialpedagoger och elevhälsa ska stödja elever i behov av anpassningar och särskilt stöd och tillhandahålla exempelvis talböcker, punktskriftsböcker och lättlästa medier.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill också lyfta fram vikten av kunskap om adekvata digitala och analoga medier, samt om undervisning i medie- och informationskunnighet (MIK) som kan möta alla elevers behov. Skolbiblioteken ska tillgodose alla elevers lika tillgång till litteratur och medier samt utgöra en viktig del i arbetet med att utveckla elevernas digitala kompetens och användningen av digitala verktyg och medier. I ett främjande arbete kan samverkan med Skoldatateken utgöra en värdefull resurs i verksamhetens utvecklingsarbete.

Det är viktigt att skolor med relativt få elever, exempelvis specialskolan, har tillgång till bibliotek utifrån den målgrupp som finns på skolan. Det är av stor vikt för dessa elever att få tillgång till biblioteket utifrån sina förutsättningar. Detta måste även beaktas om en skola väljer att erbjuda tillgång till bibliotek i en närliggande skola eller folkbiblioteket.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill lyfta att skolbibliotekarier behöver ha kompetens att möta och kommunicera med olika elever och elevgrupper (teckenspråk i specialskolorna för döva och hörselskadade, alternativ och kompletterande kommunikation och tecken som stöd för elever med språkstörning och så vidare). Det är avgörande för att skolbiblioteken ska bli en aktiv del i skolans vardagliga pedagogiska arbete.

Skolbiblioteksplanen behöver enligt Specialpedagogiska skolmyndigheten tydliggöra hur samarbeten ska ske för att säkerställa att alla elever får de förutsättningar som behövs för att lära och utvecklas så långt som möjligt utifrån målen för utbildningen.

I uppdraget kring framtagande av allmänna råd om skolbibliotek bör Skolverket samverka med Specialpedagogiska skolmyndigheten och Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) för att säkerställa kunskapen om att tillgängliggöra verksamheten och möta elevers olika behov och förutsättningar.

Specialpedagogiska skolmyndigheten ser positivt på en statlig utredning som ska utreda om krav på tillgång till bibliotek i förskolan och i den kommunala vuxenutbildningen bör införas.

Bedömningar 4.6.2

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningarna.

Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer att när rektor blir chef så finns det bra förutsättningar för skolbiblioteken att bli en del av skolornas systematiska kvalitetsarbete. Om skolbiblioteken i framtiden kan ingå i sektorsbidraget *En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* så behöver vikten av tillgänglighet tydliggöras på såväl en generell nivå men också för specifika och unika målgrupper.

En skolbibliotekssamordnare med övergripande ansvar ska med kommunens skolbibliotekarier planera så att alla elever får ett dagligt utbud av medier. Det blir särskilt viktigt för mindre skolenheter att en skolbibliotekssamordnare utses, för att komma till rätta med bristande likvärdighet när det gäller såväl tillgång som tillgänglighet till bibliotek.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill framhålla att det är viktigt att även de statliga skolorna får del av sektorsbidraget. Detta bör kunna regleras årsvis i regleringsbrev.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill betona vikten av universell utformning när nya skolbibliotek byggs samt att de redan befintliga tillgängliggörs på ett sätt så att alla elever får förutsättningar att lära och utvecklas för att nå så långt som möjligt i sin utbildning. Det är viktigt att det finns en likvärdighet där Skolverkets allmänna råd blir ett stöd kring utformning och innehåll och att sektorsbidraget möjliggör utvecklingen av en sådan verksamhet.

Förslag 5.7.1

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill dock poängtera att den dagliga tillgången till skolbibliotek är viktig. Att skolbiblioteksverksamhet organiseras i samverkan med ett folkbibliotek eller ett skolbibliotek på en annan skolenhet kan medföra risk för att målet kring likvärdighet inte uppfylls. Tydliga direktiv i en skriftlig överenskommelse bör finnas för att minimera tolkningsmöjligheter. Specialpedagogiska skolmyndigheten anser därför att det är bra att överenskommelser ska upprättas när skolbiblioteksverksamhet organiseras i samverkan med ett folkbibliotek eller ett skolbibliotek på en annan skolenhet. I en kommunal organisation bör kommunfullmäktige besluta om överenskommelsen som bör innehålla ett krav att säkerställa tillgängligheten för elever med funktionsnedsättningar.

Bedömningar 5.7.2

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningarna.

Allmänna råd är viktiga för att säkerställa att skolbiblioteken blir en naturlig del i elevernas lärande och ett komplement till skolans undervisning. De blir också viktiga för att lyfta fram och säkerställa tillgängligheten för elever med funktionsnedsättning.

Om de allmänna råden blir för tolkningsbara finns risk att likvärdigheten försummas. Vid framtagande av allmänna råd om skolbibliotek bör Skolverket samverka med Specialpedagogiska skolmyndigheten och MTM för att säkerställa kunskapen om att tillgängliggöra verksamheten och möta elevers olika behov och förutsättningar.

Förslag 6.6.1

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att förslagen innehåller viktiga förutsättningar för att skolbiblioteken ska bli en del av utbildningssystemet. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill framhålla vikten av kunskap och kompetens kring konsekvenser som olika funktionsnedsättningar kan ha för lärandet och att det tydligt ska ingå i lärarutbildningar, utbildningsprogrammen på grundläggande nivå inom biblioteks- och informationsvetenskap samt inom den statliga rektorsutbildningen. I utbildningarna behöver det även ingå kunskap om tillgänglighet och delaktighet för att alla elever ska få möjlighet att utvecklas och lära i en inkluderande lärmiljö.

Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer att det är viktigt att Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling (NCS) har ett nära samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten samt även MTM i uppdraget.

Bedömningar 6.6.2

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningarna.

Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att det är bra att behovet av samarbete mellan utbildningarna synliggörs.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill framhålla vikten av kunskap om konsekvenser som olika funktionsnedsättningar kan ha för lärandet och att det tydligt ska ingå i lärarutbildningar och utbildningsprogrammen på grundläggande nivå inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Bibliotekslagen pekar redan i ändamålsparagrafen ut vikten av att verksamheten ska vara tillgänglig för alla, men det får inte stanna på en generell nivå utan här måste också unika målgruppers behov lyftas fram.

Förslag 7.4

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten instämmer gällande behovet av att ändamålsenlig statistik kan tas fram.

Direktiven för utredningen tydliggör att ”Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt personer med funktionsnedsättningar, nationella minoriteter och personer som har annat modersmål än svenska”. Därför vore det enligt Specialpedagogiska skolmyndigheten intressant om man kunde få statistik som belyser bland annat:

- tillgängliga skolbibliotek
- tillgängliggjord skönlitteratur och faktalitteratur, exempelvis litteratur på teckenspråk och punktskrift
- utlånad litteratur av ovanstående
- antalet användare av Legimus
- lästlitteratur (omfattning och typ av litteratur)
- hur många bibliotek arbetar aktivt med MIK som är tillgängligt för alla
- elevers delaktighet, hur många skolbibliotek har exempelvis aktiva elev-referensgrupper, som är anpassade så att alla kan ha chans att delta
- digitaliserat utlåningssystem som är tillgängligt för alla oavsett funktionsnedsättning.
- vilka skolbibliotek som aktivt använder MTM:s digitala bibliotek Legimus, en uppdelad statistik och med koppling till Specialpedagogiska skolmyndighetens olika målgrupper exempelvis barn och elever med synnedsättning eller blindhet, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och dyslexi.

Sakkunniga har i detta ärende varit Ingeborg Elpers Bååt, Jonny Fjellner, Ann-Helen Fredriksson, Lena Hammar, Eva Klubb-Degsell och Catharina Månsson. Föredragande har varit Johanna Jadstrand.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Fredrik Malmberg
Generaldirektör